

АГРАРЕН УНИВЕРСИТЕТ - ПЛОВДИВ
ФАКУЛТЕТ ПО ИКОНОМИКА

ЕРБЛИНА РАХИМ ПИРА

ИКОНОМИЧЕСКИЯТ РАСТЕЖ КАТО ФАКТОР ЗА УСТОЙЧИВО
ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ - НА ПРИМЕРА НА РЕПУБЛИКА
КОСОВО

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертация за присъждане на образователна и научна степен
"Доктор" в област на висше образование 3. Социални, стопански и
правни науки, професионално направление 3.8 Икономика, докторска
програма "Икономика и управление (селско стопанство)"

НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ:

Доц. д-р Боряна Иванова

Пловдив, 2020

Дисертационният труд се състои от 165 страници, от които 148 изложение. Използвани са 255 литературни източници. Анализът е онагледен с 41 таблици и 22 фигури.

Дисертационният труд е обсъден и предложен за защита на заседание на катедрен съвет на катедра „Икономика“ при Аграрен университет Пловдив с Протокол № 209/ 12.03.2020

Специализираното научно жури е назначено със заповед на Ректора № РД-16-548/25.06.2020 г. в следния състав:

Рецензенти:

Доц. д-р Зорница Димова Стоянова

Доц. д-р Димо Атанасов Атанасов

Становища:

Проф. д-р Румен Иванов Отузбиров

Доц. д-р Христина Стефанова Харизанова-Бартос

Доц. д-р Минко Атанасов Георгиев

Защитата на дисертацията ще състои на 16.09.2020 г. от 13:00 часа в залата за дистанционно обучение на Аграрен университет – Пловдив.

ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Обхват на изследванията

През последните години е направено основно преразглеждане в схващанията за развитието, което представлява основно предизвикателство към конвенционалното разбиране за икономическо развитие. Този нов подход подчертава удовлетворяването на основните нужди на бедните, подкрепата на културната чувствителност и насърчаването на широко участие в процеса на развитие. По същество подходът изтъква, че реални подобрения не могат да настъпят в страните от Третия свят или където и да е, ако стратегиите, които се формулират и прилагат, не са екологично устойчиви. Следователно се утвърждава разбирането, че общите цели на околната среда и икономическото развитие не са в конфликт, а са еднакви, което означава подобряване на качеството на живот на хората или тяхното благополучие за настоящите и бъдещите поколения (Bartelmus , 1986).

Трудно е, обаче, да се разбере аналитично концепцията за устойчиво икономическо развитие. Като се има предвид, че тя се опитва да опише средата, икономиката и обществото като характеристики на непрекъснат процес, трудността се състои в постигането на универсално приемлива дефиниция, която също е аналитично точна. Много често в определенията се жертва прецизността с оглед на постигането на по-висока приемливост (Barbier, 1987). (Barbier, 1987) добавя, че въпреки че може да е много трудно, ако не и невъзможно, да се определи устойчивото развитие в някакъв строг аналитичен режим, необходимо е да се опишат неговите характеристики и да се разграничи от другите концепции за развитие, като се набляга на неговите уникални характеристики по отношение на околната среда, икономиката и обществото.

Целите на икономическата политика се променят през годините, като същевременно се променят и концепциите за икономическо развитие. Според настоящото не-марксистко разбиране, икономическото развитие се определя като "процес, при който реалните доходи от националния капитал се увеличават за дълъг период от време - при условие, че не се увеличава броят на населението под "абсолютната линия на бедност" и че разпределението на дохода не става неравномерно" (Meier, 1967). Това схващане описва следните характеристики като особености на икономическото развитие:

а) това е само част от общото развитие на обществото и може да бъде обособено и анализирано отделно;

б) количественото му измерение е свързано с икономическо натрупване или увеличаване на продукцията на глава от населението;

в) качествено му измерение е свързано с технологични и институционални промени или „иновации“, ако го дефинираме в широк аспект; и

г) в идеалния случай то трябва да бъде измеримо, което означава, че икономическото развитие е свързано с икономически ползи, които могат да бъдат директно и лесно измерени.

В опит да установи емпирична валидност и концептуална конкретизация, икономиката е склонна да трансформира всяко понятие за „икономическо подобрене“ в променлива, която може да бъде измерена и сравнена. По този начин, ако общият ръст на печалбата на глава от населението се счита за „най-добрият общ индекс, илюстриращ икономическото развитие“, то всяка сравнително бедна страна, която има абсолютен и относителен растеж на реалния доход, трябва по дефиниция да бъде успешно развита (Barbier, 1987). Освен това, (Barbier, 1987) добавя, че количествените показатели за икономическото развитие могат да бъдат разделени и обобщени на всяко ниво. Например, един и същ критерий за относително и абсолютно увеличение на реалния доход на глава от населението може да се приложи за относително беден регион, общност или група, генерираща доход в рамките на дадена държава.

Развитието трябва да бъде всеобхватно, за да бъде устойчиво; то трябва да постигне баланса между икономическите, социалните и екологичните цели. Трябва да се отбележи, че икономическото развитие се различава от икономическия растеж, тъй като икономическото развитие е по-широко понятие от икономическия растеж. Съпоставянето на тези две понятия е следното:

Икономическият растеж е увеличение на реалното производство на икономика в определен период, докато икономическото развитие предполага увеличаване на нивото на производство в една икономика, наред с напредването на технологиите, жизнения стандарт и т.н.

Икономическият растеж се използва за измерване на икономическите резултати за една година (краткосрочен период), докато икономическото развитие показва икономическите резултати в дългосрочен план. Това означава, че непрекъснатият и динамичен икономически растеж през по-дълъг период от време води до икономическо развитие, но въпреки това икономическият растеж не е единственият показател, който влияе върху икономическото развитие.

Също така, разликите между тези две понятия са в техния обхват: икономическият растеж включва увеличение на БВП, доход на глава от населението и др. и е приложим най-вече за развитите икономики. Икономическото развитие представлява усъвършенстване на очакваната продължителност на живота, степента на грамотност, нивото на бедност, детската смъртност и т.н., и е приложимо най-вече за развиващите се страни.

И накрая, от икономическия растеж се очакват само количествени промени, докато от икономическото развитие се очакват количествени и качествени промени (S, 2015).

По отношение на икономическото развитие на Косово, кабинетът на Министър-председателя е изготвил Националния план за развитие за периода 2016-2021 г. Основните проблеми, които трябва да бъдат решени, са човешкият капитал, доброто управление и върховенството на закона, конкурентните индустрии и инфраструктурата. Една от причините компаниите от развитите страни да местят дейността си в развиващите се страни като Косово, или предпоставка косовска компания да има приоритет пред компания в развита страна, е фактът, че в тези държави разходите за производство са по-ниски поради по-евтина работна сила. Един бизнес ще бъде облагодетелстван, ако ще трябва да харчи по-малко пари, за да произведе и представи продукт на пазара. Но за да има смисъл тази инвестиция, работниците в Косово трябва да бъдат толкова продуктивни и гъвкави, колкото и тези в развитите страни. Даден инвеститор може да донесе по-модерни машини в Косово, но въпросът е дали предприемачът е може да намери работната сила, която има уменията, нужни за работа с такова оборудване, и квалификацията, за да произвежда продукти с необходимото качество с тези машини. Човешкият капитал се отнася до уменията на работната сила да използва ефективно физическия капитал, като например автомобили. Едни работници се нуждаят от по-малко време от други техни колеги, за да произведат еднакво количество продукция. Някои

вършат работата по-добре от други. Човешкият капитал трябва да кореспондира също и със способността на хората да бъдат иновативни и да разработват нови технологии, процеси или продукти. Тези неща определят успеха на една компания на конкурентния международен пазар. Като такива, те определят дали държава ще се развие или не. Колкото по-напреднали са уменията на работниците, толкова по-високи ще бъдат техните доходи и икономиката като цяло. Що се отнася до уменията, не става въпрос само за технически умения, като рязане и оформяне на даден продукт, но и за когнитивни умения, като логика и разсъждения, или меки умения, като връзката с колеги или работна етика. Създаването на тези умения зависи главно от качеството на образователната система, връзката ѝ с пазара на труда, условията, при които хората работят на пазара, но също така и от възможностите за придобиване на умения чрез миграция или изтичане на мозъци от диаспората. Очаква се развитието на човешките ресурси да се постигне чрез:

- Всеобхватност в предучилищното и предучилищното образование
- Подобряване на качеството на преподаване в средното образование
- Оптимизиране на връзката между образователната система и пазара на труда
- Засилване на функциите на наблюдение, проверка и акредитация в образователната система
- Оптимизиране на разходите за образование чрез системи за данни
- Краткосрочно ангажиране на експерти и студенти от диаспората
- Справяне с неформалната заетост и създаване на подходящи условия на труд.

Изследователски проблем

Настоящата разработка повдига въпроса как икономическият растеж може да бъде повлиян от икономическия растеж (БВП) и как може да се повлияе от увеличаването на преките чуждестранни инвестиции (ПЧИ), намаляването на безработицата, намаляването на бедността, повишаването на нивото на образование, намаляването и управлението на емисиите на парниковите газове, подобряването на бизнес-климата, подобряването на търговския дефицит и увеличаване на субсидиите за селското стопанство.

Всяка от променливите е важен фактор за икономическия растеж. Наблюдението на CO₂ емисиите е новост в Косово и произтича от важноста на емисиите на парникови газове за местната и глобалната околна среда. В този смисъл, добавяйки социалните фактори, в допълнение към икономическите и екологичните фактори, целта е те комплексно да допринесат за постигането на устойчиво икономическо развитие.

Предварителното проучване на всички променливи установи, че има нужда от много подобрения, особено в образованието. Образованието е гръбнакът на развитието на всеки народ, а Косово изпитва трудности в това отношение. Освен това, поради високата безработица, Косово е изправено пред отлива на висококачествен човешки капитал (изтичане на мозъци) чрез миграция към по-перспективни страни. Поради високото ниво на корупция и лошо управление потоците от ПЧИ са малки; схеми за подпомагане на бедните са неудовлетворяващи; климатът на бизнеса се подобрява, но може да се желае още; дефицитът на търговския баланс постоянно състояние, защото няма достатъчно производство в местната икономика, което да задоволи нуждите на населението, и липсват адекватни иновации и конкурентна среда; субсидиите в селското стопанство имат нарастваща тенденция, но не са достатъчни за насищане на пазара и растеж на заетостта.

Важно е да се проучат всички тези фактори и след това да бъде изведено ясно какво е тяхното влияние върху икономиката, с оглед на намесата чрез подходящи политики за подобряване на ситуацията и растежа.

Цел на изследването

За да се осигури правилен анализ на влиянието на изследваните променливи върху икономическото развитие, бяха поставени няколко цели.

Това проучване има за цел да:

1. Проучи връзката между растежа и икономическото развитие;
2. Проучи връзката между изследваните променливи и икономическия растеж;
3. Проучи влиянието на икономическите фактори (ПЧИ, безработицата, търговския баланс, селското стопанство) върху икономическия растеж

4. Проучи влиянието на социалните фактори (бедност, образование) върху икономическия растеж
5. Проучи влиянието на факторите на околната среда (CO₂, бизнес) върху икономическия растеж
6. Изследва проблемите, произтичащи от изследваните фактори, и създаването на цялостен климат, благоприятен за по-бърз и по-висок икономически растеж.

Хипотези на изследването

Въз основа на прегледа на литературата и прегледа на проучванията на други автори, отнасящи се до същата област, и основната цел на настоящото проучване е да докаже, че променливите, взети в изследването, оказват влияние върху динамичния и постоянен икономически растеж, който създава условия за устойчив икономически развитие, хипотезите са следните:

H_{1a} - Преките чуждестранни инвестиции са положително свързани с икономическия растеж.

H_{1b} - Безработицата в отрицателна зависимост с икономическия растеж.

H_{1c} - Бедността е отрицателно свързана с икономическия растеж.

H_{1d} - Нивото на образование е положително свързано с икономическия растеж.

H_{1e} - Бизнес средата е положително свързана с икономическия растеж.

H_{1f} - CO₂ е отрицателно свързан с икономическия растеж.

H_{1g} - Търговският баланс е в положителна връзка с икономическия растеж.

H_{1h} - Селското стопанство е в положителна връзка с икономическия растеж.

След анализа на данните се очаква резултатите да потвърдят хипотезата за влиянието на БВП върху устойчивото икономическо развитие чрез горните променливи. По време на дискусиите, които ще бъдат направени, се очаква иконометричният модел да покаже, че БВП е функция на променливи и растежът му трябва да бъде непрекъснат, за да се постигне устойчиво икономическо развитие.

Изследователски въпроси

Въз основа на дефинираните изследователски проблеми и хипотези, значителен брой изследователски въпроси са формулирани и разгледани. Основните изследователски въпроси са категоризирани в три групи, както следва:

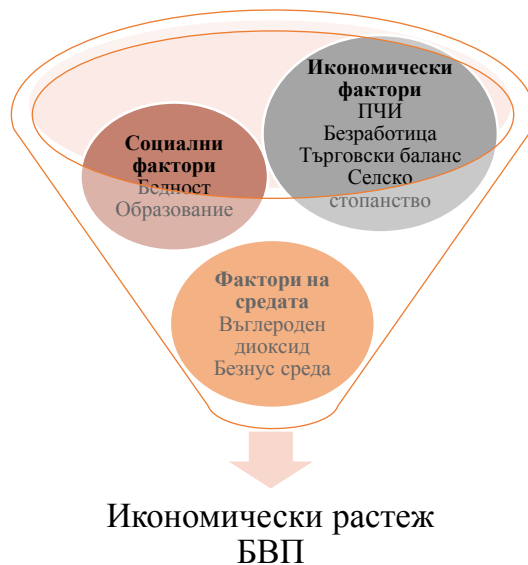
- I. Какво е влиянието върху икономическия растеж на изследваните променливи?
- II. Какви са аспектите, върху които променливите биха повлияли на икономическия растеж в страната?
- III. Какви са очакванията за подобряване на стойностите на фактора в икономическия растеж?

Някои по-конкретни изследователски въпроси, които ще бъдат изяснени по време на изследването, са:

1. Доколко продуктивни са икономическите фактори в икономическия растеж на Косово?
2. Какви са продуктивните социални фактори в икономическия растеж на Косово?
3. Как увеличението на емисиите на парникови газове се отразява на икономиката на Косово?
4. Какво се прави за подобряване на икономическия климат?
5. Каква е цялостната икономическа тенденция в страната?

Обекти на изследването

Основната цел на проучването е да се докаже, че променливите, взети под внимание: (i) инвестиции, заетост, търговски баланс и селско стопанство (икономически фактори); (ii) ниво на образование и бедност (социални фактори); (iii) CO₂ и бизнес средата (фактори на околната среда); оказват влияние върху динамичния и постоянен икономически растеж, който създава условия за устойчиво икономическо развитие.

Фигура 1 Обекти на изследването

Методология на изследването и източници на данни

В обобщен вид, проучването ще бъде разработено първоначално чрез осигуряване на вторични данни за променливите от Международните финансови институции, които ще се обработват според количествената методология на изследване, като в конкретния случай ще бъдат анализирани и дискутиране въз основа на корелационен анализ, като се използват подходяща техника и компютърната програма SPSS.

Анализираните данни включват променливи като инвестиции, заетост, образование, бедност, CO₂, бизнес среда, търговски баланс и селско стопанство. Основните източници на данни са Световната банка, Международният валутен фонд, Организацията за икономическо сътрудничество и развитие и Международната банка за възстановяване и развитие, както и някои национални институции като Агенцията за статистика на Косово, Централната банка, Министерството на финансите и Агенцията за защита на околната среда.

След анализа на данните, ще бъде направена дискусия върху приноса на всяка от променливите за цялостната картина на изследването и тази дискусия ще бъде основата за формулиране на заключенията и препоръките.

Освен корелационния анализ, PEST и SWOT анализи ще бъдат интегрирани за обогатяване на това изследване. Тези два анализа, представени в комбинация, ще дадат представа за външните фактори, които влияят върху икономическото състояние на страната. PEST анализът е управленски инструмент, чрез който една организация може да анализира важните външни фактори, които влияят върху нейната дейност, за да стане по-конкурентоспособна на пазара. Четирите ключови области за този модел са илюстрирани в абревиатурата на метода. SWOT анализът, от своя страна, се фокусира върху други четири компонента, също представени в съкратеното наименование на метода, което позволява на компаниите да определят факторите, които влияят върху политиката, действията или инициативите. Разбирането на тези положителни и отрицателни аспекти ще помогне на компаниите да идентифицират по-ефективно частите от стратегията, които се нуждаят от внимание.

Значимост на изследването

Устойчивото развитие се отнася до задоволяване нуждите на настоящото поколение, без да се компрометират нуждите на следващото поколение. Постигането на този баланс е жизненоважно, но предизвикателно за политиците, особено в страна като Косово. Приемането на ефективни технологии би позволило използването на природни и икономически ресурси, без да се навреди на планетата и да се застраши бъдещият просперитет, в допълнение това би създавало нови работни места, водещи до подобряване на качеството на живот.

Ограничения на изследването

Ограничението на този документ произтича основно от възможностите за осигуряване на данни, тъй като съответните институции не актуализираха своевременно данните за всички променливи, разглеждани в този документ.

Очаквани резултати

Това проучване отразява продуктивността и влиянието на променливите върху икономическия растеж на страната. Анализът откроява политиките за управление на променливите, които се очаква да имат положително въздействие (ПЧИ, образование, селско стопанство, бизнес климат) и отрицателно въздействие (безработица, бедност, CO₂, търговски баланс). Очаква се това проучване да препоръча и такива политики, които ще бъдат насочени към подобряване на условията за икономически растеж в страната.

Темата е системно структурирана, следвайки логическия ред на изследване:

Резюме

Декларация за оригиналност

Посвещение

Благодарности

СЪДЪРЖАНИЕ

РЕЗЮМЕ.....	2
ВЪВЕДЕНИЕ.....	12
Обхват на изследването.....	12
Изследователски проблем	18
Цел на изследването	18
Изследователски хипотези	19
Изследователски въпроси.....	19
Обекти на изследването.....	20
Методология на изследването и източници на данни	21
Значимост на изследването	22
Ограничения на изследването.....	22
Очаквани резултати	22
ГЛАВА I.....	23
ЛИТЕРАТУРЕН ПРЕГЛЕД	23
Теории на растежа.....	23
Трите стълба на устойчивото развитие и тяхната взаимовръзка.....	40
Устойчивото икономическо развитие чрез продължителен икономически растеж.....	41

Значение на икономическата устойчивост и историята на растежа на Косово	74
Характеристика на макроикономическите параметри на Косово	79
Брутен вътрешен продукт	80
Публичен дълг	85
Търговски обмен	87
Парични преводи.....	88
Преки чуждестранни инвестиции.....	90
ГЛАВА II	95
МЕТОДОЛОГИЯ	95
Методика/процедура.....	95
Участници/модел	95
Инструменти за измерване.....	95
ГЛАВА III	102
РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЯ	102
Описание на данните	102
Брутен вътрешен продукт	102
Преки чуждестранни инвестиции.....	104
Безработица	106
Бедност.....	108
Образование.....	109
Бизнес-среда	111
Въглероден диоксид	113
Търговски баланс	116
Селско стопанство	120
Резултати.....	122
Дефиниране на използваните променливи	122
Корелационен анализ.....	124
PEST анализ.....	126
SWOT анализ.....	129
ГЛАВА IV	134
ЗАКЛЮЧЕНИЯ И ПРЕПОРЪКИ	134
Заключения	134

Препоръки.....	135
ЛИТЕРАТУРА.....	149

РЕЗЮМЕ НА ДИСЕРТАЦИАТА

ГЛАВА ПЪРВА

Литературен преглед

Тъй като дисертацията е фокусирана върху икономическия растеж и условията за устойчивост, в първа глава се разглеждат и дискутират теориите за растежа, стълбовете на устойчивото развитие и взаимовръзките между тях, както и възможностите за устойчиво икономическо развитие чрез продължителен икономически растеж.

На фона на теоретичните конструкции са представени основните макроикономически параметри на Република Косово и са дискутирани икономическата устойчивост и историята на растежа на Косово.

ГЛАВА ВТОРА

Методология

След критичен преглед на други изследвания в същата област и след обширно събиране на факти, които подкрепят застъпената теория, е установен метод на изследване, който е основа за разработването на емпиричните анализи на това изследване. Количественият метод е избран като метод за изследване, тъй като отговаря на нуждите за предоставяне на данни от анализа. Данните са под формата на числа и проценти и техните колебания през годините. След анализа на данните е направено тяхното обсъждане и е установено, че всяка от променливите допринася за цялостната картина на изследваното, като тази дискусия определя основата на заключенията и препоръките.

За да се разработят емпиричните анализи на това проучване, се използват вторични данни за променливи като инвестиции, заетост, образование, бедност, CO₂, бизнес среда, търговски баланс и селско стопанство, осигурени от международни финансови институции като Световната банка, Международния валутен фонд, Организацията за

икономическо сътрудничество и развитие и Международната банка за възстановяване и развитие и национални институции като Агенцията за статистика на Косово, Централната банка, Министерството на финансите и Агенцията за опазване на околната среда. Използването на вторични бази като основен източник на данни има своите предимства и недостатъци. Като основен приоритет може да се отбележи спестяването на време и финансови ресурси при събирането на данни и относителната лекота на достъпа до тези данни. Като недостатъци можем да отбележим качеството на данните и тяхната поверителност.

Горепосочените променливи бъдат анализирани с помощта на корелационен анализ. Корелацията е статистическа връзка между две случайни променливи. Методът играе много важна роля при интерпретирането на проучванията чрез използването на количествени методи и се прилага с помощта на компютърни програми. Статистическата програма SPSS се използва за извършване на високо-комплексна обработка на данните и различни анализи чрез прилагане на прости инструкции.

И така, в обобщен вид, проучването е разработено основно чрез предоставяне на вторични данни за променливи от Международните финансови институции, които се обработват съгласно количествената методология на изследването, като в този случай данните са анализирани и дискутирани чрез прилагането на корелационен анализ, като се използва съответната компютърна техника и програмата SPSS.

PEST анализът е инструмент за управление, чрез който една компания може да анализира важни външни фактори, които влияят върху нейната дейност, за да повиши конкурентоспособността си на пазара. Абревиатурата дефинира четирите области, върху които е фокусиран този модел. Приема се, че PEST анализът е представен за първи път под името ETPS от професора от Харвард Франсис Дж. Агилар. В произведението от 1967 г. "Сканиране на бизнес средата" (Aguilar) представя политическите, икономическите, социалните и технологичните фактори като съществено въздействащи върху състоянието на бизнеса. Този ред на представяне на факторите дава полезната и обособена абревиатура използвана днес.

Съкращението означава:

Политически - Тук правителствените насоки и нормативните елементи се изследват от гледна точка на способността им да влияят на бизнес средата и борсовите пазари. Основните проблемни моменти са политическа надеждност, правила за облагане, търговски обмен, отношение към благосъстоянието и търговското право.

Икономически - Чрез този фактор се инспектират монетарните въпроси, които несъмнено ще засегнат организацията. Това включва променливи като нарастване и разходи за финансиране, монетарно развитие, процент на безработица и стратегии за регулиране и бизнес цикъл, към който страната се ориентира.

Социален - Със социалния фактор бизнесът може да проучи финансовите условия на своя пазар чрез компоненти като социално-икономически нагласи на клиента, социални затруднения, начин на живот и обучение. Чрез този анализ бизнесът може да види как се формират потребностите на купувачите и какво ги мотивира за покупка.

Технологичен - Тук се изследва как иновациите могат окуражително или ограничително да повлияят на представянето на един артикул или администрирането в комерсиален аспект. Тези елементи включват иновативния прогрес, жизнения цикъл на напредъка, ползата от Интернет и разходите за иновации, разгледани от администрацията.

Политически фактори за разглеждане

- Кога е следващата предстояща регионална или национална политическа надпревара? Как това може да промени управленската или териториалната стратегия?
- Кои са най-вероятните претенденти за власт? Какви са техните перспективи за бизнес стратегията и различните аспекти, които влияят на вашата организация?
- В зависимост от обществото, до колко са дефинирани правата на собственост и нормативните стандарти и в каква степен съществуват девелвещията на ценностите и неправомерните действия? Как тези обстоятелства са склонни да се променят и как това може да ви повлияе?
- Възможни ли са някакви очаквани нормативни промени или промени в данъчната политика, които да повлияят на бизнеса ви позитивно или негативно?

- Как бизнес насоките, заедно с всички договорени промени в тях, ще повлияят на бизнеса ви? Нещо повече, има ли модел за насочване или дерегулация?
- Как правителството подхожда към корпоративния режим, корпоративния социален дълг, екологичните въпроси и прилагането на гаранция за клиентите? Какъв ефект има това и може ли да се промени?
- Какъв е предполагаемият график на очакваните административни промени?
- Има ли други политически променливи, които вероятно ще се променят?

Икономически фактори за разглеждане

- Колко стабилна е настоящата икономика? Развива ли се, в застой ли е или в рецесия?
- Стабилни ли са основните търговски ставки или като цяло те ще се променят основно?
- Повишават ли се или се намаляват разполагаемите парични потоци на клиентите? Как това е склонно да се променя през следващите не много години?
- Какво е равнището на безработица? Ще бъде ли трудно създаването на способна и опитна работна сила? Или от друга страна, ще бъде ли скъпо да се наема способна и опитна работа?
- Имат ли купувачи и организациите лесен достъп до кредит? По какъв начин това ще повлияе на вашата организация?
- Как глобализацията влияе на паричното състояние?
- Има ли други финансови компоненти, които трябва да имате предвид?

Социално-културни фактори за разглеждане

- Каква е степента на развитие и възрастовия профил на населението? Как може да се промени това?
- Променя ли се поколението в посока, която може да повлияят на Вашата дейност?
- Какви са степента на общественото благосъстояние, знания и умения и социална гъвкавост? Как се променят те и какъв ефект има това?

- Какви бизнес дизайни, модели на работа и манталитет към работата бихте могли да наблюдавате? Различават ли са за различните възрастови групи?
- Какви социални манталитети и социални ограничения могат да повлияят на вашия бизнес? Имало ли е текущи социо-социални промени, които могат да повлияят на това?
- Как строгите убеждения и житейските решения влияят на населението?
- Възможни ли са някои други социо-социални фактори, които да доведат до промени в бизнеса ви?

Технологични фактори за разглеждане

- Има ли иновации, които бихте могли да използвате?
- Има ли някакъв нововъведение, който изглежда лесно достъпен и който могат да повлияят сериозно на работата ви или вашата индустрия?
- Някой от вашите конкуренти подхожда ли към нов напредък, който би могъл да прекласифицира позициите му?
- В кои зони правителствата и ръководните институции центрират своето внимание? Има ли нещо, което можете да направите, за да използвате това?
- Как промените в рамката влияят на организацията на работата (например, нивата на отдалечена работа)?
- Има ли иновативни центрове, с които бихте могли да работите или от които да се облагодетелствате?
- Има ли други механични променливи, които трябва да имате предвид?

Предимства на PEST анализа

Има различни предимства от прилагането на PEST анализа, които може да допринесат за развитието на вашия бизнес. По-съществените от тях включват:

- По-ясно разбиране на вашата организация
- По-жизнеспособно дългосрочно и жизненоважно организиране и подреждане
- Повишено внимание към потенциалните опасности и рискове

- Виждане за значителни бизнес възможности

SWOT изследването се концентрира около четирите сегмента на съкращението, което позволява на организациите да характеризират компонентите, предопределящи подходите или дейностите, които е се развиват. Разбирането на тези положителни и отрицателни перспективи ще помогне на организациите да идентифицират онези ключови технически въпроси, които трябва да бъдат разгледани.

Абревиатурата SWOT обхваща силни страни, слабости, възможности и заплахи.

Силните и слабите страни са вътрешни характеристики на организацията - неща, върху които имате възможност за влияние и можете да промените. Моделите включват състава на вашата група, вашите лицензи и защитени иновации и вашата сфера на действие.

Възможностите и заплахите са външни за организацията характеристики - неща, които се случват извън организацията на по-големия пазар. Можете да се възползвате максимално от шансове и да се предпазите от опасности, но не можете да ги трансформирате. Моделите включват конкуренти, разходи за суровини и материали и потребителски нагласи на клиентите.

Силни страни

Качествата са вътрешни, положителни свойства на вашата организация. Това са неща, които са във вашия контрол.

- Какви бизнес форми са ползотворни?
- Какви ресурси имате, например информация, обучение, система, способности и известност?
- Какви физически ресурси имате, например, клиенти, съоръжения, иновации, пари и лицензи?
- Какви са конкурентните ви предимства?

Слабости

Слабите страни са отрицателни фактори, които влошават качествата на организацията. Това са неща, които може да се наложи да подобрите и да бъдете внимателни.

- Има ли неща, за които вашият бизнес трябва да внимава?

- Кои бизнес форми се нуждаят от подобрене?
- Има ли съществени ресурси, от които се нуждае вашата организация, например пари в брой или хардуер?
- Има ли недостатъци във вашата група?
- Вашият район подходящ ли е за вашия просперитет?

Възможности

Възможностите са външни елементи за вашата бизнес среда, които вероятно ще допринесат за вашия просперитет.

- Развива ли се вашият пазар и има ли модели, които ще подтикват хората да купуват по-голямо количество от това, което продавате?
- Има ли развиващи се и предстоящи случаи, които вашата организация може да има възможността да използва за развитие на бизнеса?
- Има ли и предстоящи промени в насоките, които могат да повлияят решително на вашата организация?
- В случай, че вашият бизнес е готов за действие, клиентите имат ли благоприятно мнение за вас?

Заплахи

Заплахите са външни елементи, над които нямате власт. Може да се наложи да обмислите създаването на алтернативни начини за действие, за да им дадете възможността да _____ се _____ случат.

- Имате ли потенциални конкуренти, които могат да влязат на вашия пазар?
 - Ще имат възможност доставчиците постоянно да доставят суровините и материалите, от които се нуждаете, на приемливи цени?
 - Могат ли бъдещите подобрения в иновациите да променят начина, по който работите?
 - Променя ли се поведението на купувача по начин, който може да повлияе неблагоприятно на вашия бизнес?

- Има ли видими отклонения, които могат да се превърнат в опасност?

PEST анализът е методичен подход, който позволява да се идентифицират, проследят и оценят промените, които ще настъпят при анализиранияте фактори и тяхното влияние върху цялостната конкурентна ситуация в икономиката, предимно въз основа на качествения анализ. PEST анализът се счита за добър инструмент за да отговорите на въпроса: Какви ще бъдат тенденциите за растеж на БВП след даден период?

Целта на SWOT анализа е да обобщи и изтъкне проблемните и перспективни области и това е илюстрирано чрез добре утвърдена методология - разпределението на факторите за силни страни, слаби страни, възможности и заплахи. На практика променливите преки чуждестранни инвестиции, безработица, бедност, образование, бизнес климат, околна среда, търговски баланс и селско стопанство трябва да бъдат характеризирани и разпределени в SWOT матрицата - кои от тях се очертават като сила на икономиката на Косово от гледна точка на възможности за икономически растеж, кои са слабости, кое е възможност и кое представлява заплаха.

ГЛАВА ТРЕТА

Резултати и дискусия

В тази разработка използваме различни методи за анализ на данни, за да може резултатите ни да имат научна достоверност, използвайки статистическата програма SPSS. Използваната методология помага да се установи въздействието на определящите фактори като ПЧИ, безработица, бедност, образование, бизнес, въглероден диоксид, търговски баланс и селско стопанство върху икономическия растеж в Косово. Данните са използвани, за да се анализира корелационната зависимост, са получени главно от финансовите институции, както от Централната банка на Косово, така и от Световната банка, но също и от Агенцията за статистика на Косово. След като описанието на данните се продължава с корелационен, PEST и SWOT анализи, за да получим информация за това как променливите са свързани помежду си и какви са факторите, които влияят върху икономическия растеж на Косово. Този анализ е методологичен подход, който позволява да се идентифицират, проследят и оценят промените, които ще настъпят при тези фактори

и тяхното влияние върху цялостната конкурентна ситуация в икономиката, предимно въз основа на качествения анализ.

В предишната глава представихме данни и тяхната динамика в Косово. Емпирично се изследва връзката между БВП и ПЧИ, безработицата, бедността, образованието, бизнеса, въглеродния диоксид, търговския баланс и селското стопанство в икономиката на Косово за периода 2006 - 2018 г. Тази взаимозависимост се осмисля, използвайки методологията на линейна регресия. Този метод, използван за оценка на емпиричния модел, позволява да изразим коефициентите на взаимозависимост между независимите променливи и икономическото развитие. Статистическите данни, използвани за анализите, генерирани в този документ, са извлечени от официални публично достъпни данни от Световните индикатори за развитие (WDI), публикувани от Световната банка (2017). Нашият преглед включва периода от 2006 г. до 2018 г. за Косово. Тъй като се нуждаем от променливи за корелационен анализ, които изразяват икономическия растеж в контекста на устойчивото развитие, ПЧИ, безработицата, бедността, образованието и т.н., ще използваме следните измерители:

Таблица 36 Дефиниране на променливите, използвани в модела

Променливи	Измерител	Expected report
Икономически растеж	Реален ръст на БВП	
Преки чуждестранни инвестиции	Нетни приходи от ПЧИ	+
Безработица	Безработицата като процент от общото население	-
Бедност	Дневна консумация на 1 жител	-
Развитие на човешкия капитал	Записване в училища и университети	+
Бизнес среда	Класация на Световната банка	+
Емисии CO ₂	Емисии в гигаграмовете	-
Търговски баланс	Отчет на износа и вноса	+
Селско стопанство	Субсидии	+

Корелация

Таблицата по-долу показва резултатите от Пийърсън-корелацията между променливите, калкулирано със SPSS.

Таблица 37 SPSS Пийърсън-корелация

		Correlations								
		GDP (%)	FDI (million)	Unemployment (%)	Poverty (in euros)	Education (in thousands)	Doing Business (WB Ranking)	Carbon Dioxide (Gigagram,t thousands)	Trade Balance (billion)	Agriculture (Subsidies ,million)
GDP (%)	Pearson Correlation	1	.816*	-.499	0.301	0.055	-.767**	0.280	-.757**	0.602
	Sig. (2-tailed)		0.002	0.118	0.511	0.871	0.010	0.591	0.007	0.066
	N	11	11	11	7	11	10	6	11	10
FDI (million)	Pearson Correlation	.816**	1	-.409	-.387	-.021	-.695*	-.157	-.755**	0.460
	Sig. (2-tailed)	0.002		0.212	0.391	0.952	0.026	0.767	0.007	0.181
	N	11	11	11	7	11	10	6	11	10
Unemployment (%)	Pearson Correlation	-.499	-.409	1	-.780*	-.355	.699*	0.343	.790**	-.813**
	Sig. (2-tailed)	0.118	0.212		0.039	0.284	0.024	0.506	0.004	0.004
	N	11	11	11	7	11	10	6	11	10
Poverty (in euros)	Pearson Correlation	0.301	-.387	-.780*	1	-.160	-.549	-.776	-.976**	0.649
	Sig. (2-tailed)	0.511	0.391	0.039		0.732	0.202	0.123	0.000	0.114
	N	7	7	7	7	7	7	5	7	7
Education (in thousands)	Pearson Correlation	0.055	-.021	-.355	-.160	1	-.178	0.242	0.066	0.226
	Sig. (2-tailed)	0.871	0.952	0.284	0.732		0.622	0.644	0.847	0.530
	N	11	11	11	7	11	10	6	11	10
Doing Business (WB Ranking)	Pearson Correlation	-.767**	-.695*	.699*	-.549	-.178	1	0.081	.883**	-.967**
	Sig. (2-tailed)	0.010	0.026	0.024	0.202	0.622		0.897	0.001	0.000
	N	10	10	10	7	10	10	5	10	9
Carbon Dioxide (Gigagram,thousands)	Pearson Correlation	0.280	-.157	0.343	-.776	0.242	0.081	1	0.490	-.157
	Sig. (2-tailed)	0.591	0.767	0.506	0.123	0.644	0.897		0.324	0.766
	N	6	6	6	5	6	5	6	6	6
Trade Balance (billion)	Pearson Correlation	-.757**	-.755**	.790**	-.976**	0.066	.883**	0.490	1	-.901**
	Sig. (2-tailed)	0.007	0.007	0.004	0.000	0.847	0.001	0.324		0.000
	N	11	11	11	7	11	10	6	11	10
Agriculture (Subsidies, million)	Pearson Correlation	0.602	0.460	-.813**	0.649	0.226	-.967**	-.157	-.901**	1
	Sig. (2-tailed)	0.066	0.181	0.004	0.114	0.530	0.000	0.766	0.000	
	N	10	10	10	7	10	9	6	10	10

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Променливи	Очаквана корелация	Резултативни коефициенти	Resulted correlation
Преки чуждестранни инвестиции	Положителна	0.816	Силно положителна
Безработица	Отрицателна	-0.499	Средно отрицателна
Бедност	Отрицателна	0.301	Слабо положителна
Образование	Положителна	0.055	Слабо положителна
Бизнес среда	Положителна	-0.767	Силно отрицателна
Емисии CO ₂	Отрицателна	0.28	Слабо положителна
Търговски баланс	Положителна	-0.757	Силно отрицателна
Селско стопанство	Положителна	0.602	Средно положителна

Въз основа на горната таблица може лесно да се забележи, че не всички прогнозираны зависимости са се потвърдили емпирично. ПЧИ, бедността, образованието, въглеродният диоксид и селското стопанство са положително свързаны, като ПЧИ са силно свързаны с икономическия растеж. Очакваните резултати не бяха удовлетворени от бедността и въглеродния диоксид. Безработицата, бизнесът и търговският баланс са отрицателно свързаны, като бизнесът е силно свързан, както и търговският баланс. Очакваните резултати не бяха постигнати бизнес средата и търговският баланс.

PEST анализ

С всяко минало управление Косово имаше незначителни промени в цялостното си икономическо положение. Въпреки това, през последните години политиците изглежда са поставили по-голям акцент на въпросите, които засягат икономиката. Най-накрая те обхванаха елементите, върху които политиката може да повлияе, така че, подобрявайки ги, косоварите да имат по-добро качество на живот.

В таблицата по-долу са коментирани всички фактори, за които е установено, че оказват влияние върху настоящия и бъдещия просперитет на икономиката.

Има 4 основни ефекта от тези политически фактори върху икономиката. Те са:

- Въздействие върху икономиката - Политическото положение на дадена страна влияе върху нейната икономическа обстановка. Икономическата среда влияе върху резултатите от бизнеса. Например, има големи разлики между политическите партии в Косово. Това влияе на фактори като данъци и държавни разходи, които в крайна сметка влияят на икономиката. По-голямото ниво на държавните разходи често стимулира икономиката.

- Промени в регулацията - правителствата могат да променят своите правила и разпоредби. Това от своя страна би могло да окаже влияние върху икономиката. Добър пример е правителствата да се намесят в правилата, за да станат по-отговорни публичните компании.

- Политическа стабилност - Липсата на политическа стабилност в дадена страна въздейства върху икономиката. Това важи особено за компаниите, които работят в

международен план. Например, агресивно поемане на контрол може да свали правителството. Това може да доведе до безредици, грабежи и обща нестабилност в заобикалящата среда. Тези състояния нарушават бизнес операциите. Такъв беше случаят в Косово през 2014 г., когато бяха необходими шест месеца за формирането на правителството и неговите институции, което доведе до спад на БВП и влошаване на икономическата ситуация като цяло.

Таблица 39 PEST анализ

PEST анализ			
Политически	Икономически	Социален	Технологичен
<ul style="list-style-type: none"> • Бюрокрация • Ниво на корупция • Свободата на пресата • Тарифи • Търговски контрол • Закон за образованието • Закон за заетостта • Закон за дискриминацията • Закон за околната среда • Закон за здравето и безопасността • Регулиране на конкуренцията • Регулации и дерегулации • Данъчна политика (данъчни ставки и стимули) • Стабилност на правителството и свързаните с това промени • Участие на правителството в търговски съюзи и споразумения • Ограничения за внос на база качество и количество на продукта • Закон за интелектуалната собственост (Авторски права, патенти) • Защита на потребителите и електронна търговия • Закони, които регулират замърсяването на околната среда 	<ul style="list-style-type: none"> • Данъчни нива • Кредити • Заетост • Инвестиции • Търсене / Предлагане • Заплащане 	<ul style="list-style-type: none"> • Образование и обучение • Бедност • Равенство между половете • Равенство за малцинствата • Здравеопазване • Ръст на населението 	<ul style="list-style-type: none"> • Комуникации • Транспорт • Иновации • Глобализация

Източник: авторът

• Смекчаване на риска - Осигуряването на застраховка срещу политически риск е начин за управление на политическия риск. Компаниите, които имат международни операции, използват такава застраховка, за да намалят риска си. Има някои индекси, които

дават представа за излагането на риск в определени страни. Индексът на икономическата свобода е добър пример. Тя класира страните въз основа на това как политиката влияе върху бизнес решенията там.

Промяната в политическите фактори може да повлияе на бизнес стратегията, следователно и на икономиката, поради следните причини:

- Стабилността на политическата система може да повлияе на привлекателността на определен местен пазар.
- Правителствата разглеждат бизнес организациите като критично средство за социална реформа.
- Правителствата приемат законодателство, което засяга отношенията между фирмата и нейните клиенти, доставчици и други компании.
- Правителството е отговорно за защита на обществения интерес.
- Действията на правителството влияят на икономическата среда.
- Правителството е основен потребител на стоки и услуги.

Икономически

Икономическите фактори, влияещи на икономиката и стандарта на живот на Косово са:

- Данъчни ставки - Данъчната ставка е решаваща част от икономиката. Данъчната ставка влияе върху цената на стоките и нейните продажби, което се отразява на икономиката.
- Заеми - бизнесът в Косово няма много възможности за финансиране на своите операции. Лихви по кредитите са много високи предвид икономическата ситуация. Ролята на закона е да накара тези проценти да намалее и икономиката да процъфти.
- Заетост - по-високите нива на заетост биха означавали по-висок доход и по-добър жизнен стандарт за гражданите. Този фактор продължава да бъде един от основните икономически фактори, на които Косово трябва да обърне внимание.

- Инвестиции - Независимо какви закони се създават, Косово все още не успява в привличането на преки чуждестранни инвестиции.

- Търсене / предлагане - търсенето или предлагането на стоки или услуги влияе върху икономиката, тъй като с увеличаването на търсенето, цените на стоките или услугите се увеличават, което води до инфлация. Инфлацията от своя страна увеличава паричното предлагане в икономиката, а с увеличаването на предлагането на стоки или услуги цените на същите намаляват. В този смисъл, търсенето и предлагането са взаимозависими.

- Заплати - Заплатите, изплащани за труд или служител, са директен разход за организацията, който се добавя към разходите за стоки или услуги, чрез което те се отразяват на икономиката. Друг начин, чрез който заплатите влияят на икономиката, е с увеличаване на заплатите, което води до увеличаване на потребителските разходи и изконсумиране на предимството от увеличението.

Социален

Социалните фактори, влияещи върху икономиката на Косово, са:

- Образование и обучение - Образованието е най-важният инструмент в развитието на страната. Образованието помага на човек да расте и да се развива, което ще доведе до развитие на икономиката. А обучението на умения помага на човек да развие себе си, което води до високи заплати и развитие на икономиката.

- Бедност - бедността в Косово продължава да расте от година на година, което прави социалната ситуация в Косово по-тревожна. От правителството се изисква да инвестира повече за укрепване на частния сектор, който се счита за ключов показател за намаляване на бедността.

- Равенство между половете - В Косово равенството между половете все още е недостижим стандарт. Бидейки патриархално общество, проблематизацията на половете въпроси все още не е на своето ниво. Индикация за това е, че жените все още са слабо представени в много сфери на обществото.

- Равенство на малцинствата - Дори след закона, който гарантира правата и включването на малцинствата във всички области на обществения живот на Косово,

малцинствата се чувстват и са изключени. Повечето от тях не са образовани и не са заети, живеят живот в бедност. Техният принос за икономиката е също толкова пренебрежим, колкото този на държавните институции за тях.

- Здравеопазване - Въпреки че заплатите на лекарите в Косово се увеличават, те все още са склонни да вземат подкупи, защото заплатите не са достатъчни. Високата корупция и лошите условия в здравните институции са предпоставка за недоволството на гражданите. Изготвянето на закона за здравното осигуряване и неговото прилагане биха променили ситуацията.

- Нарастване на населението - Косово има значителен ръст на населението. Ако направим сравнения с 90-те години на XX век, можем да видим, че увеличението е намаляло. В наши дни има многобройни миграции в чужбина поради икономическата ситуация и крайният баланс на населението е отрицателен всяка година.

Технологически

Технологичните фактори, които влияят върху икономическия растеж на Косово са:

- Комуникации - И комуникацията, и транспортът играят важна роля за икономиката. Ако и двете са подобрени, евтини и бързи, те ще повишат качеството и количеството на мобилността на производствените фактори.

- Транспорт

- Иновации - могат да доведат до по-висока производителност. С нарастването им се произвеждат повече стоки и услуги, следователно икономиката расте.

- Глобализация - насърчава икономическия растеж чрез разширяване на пазара и достъп до други култури и икономики.

SWOT анализ

За този анализ всички променливи, взети под внимание при изследването, са разпределени по групите, обозначени в аббревиатурата на анализа и следват в двете таблици по-долу.

Таблица 40 SWOT анализ

Силни страни	Слабости
<ul style="list-style-type: none"> • Бизнес среда 	<ul style="list-style-type: none"> • Безработица • Бедност • Образование • Търговски баланс
Възможности	Заплахи
<ul style="list-style-type: none"> • Преки чуждестранни инвестиции • Селско стопанство 	<ul style="list-style-type: none"> • CO₂

Източник: авторът

Таблица 1 SWOT анализ, детайлизация

Силни страни	Бизнес среда
	<p>Климатът на бизнес средата се подобрява всяка година в Косово, което води до създаването на повече бизнеси. От всички фактори, които обхваща изследването, бизнес средата е с най-добри характеристики до момента. Критериите, които трябва да се изпълнят, за да се стартира бизнес са много лесни, а в допълнение правителството позволява фискална подкрепа. Резултатът на Косово в доклада на бизнес средата на Световната банка е над средния за региона - 95,5, докато общият ранг е 44 за миналата година, падайки с 4 места от предходната година. Разбира се, трябва да се направи повече за подобряване на този фактор, тъй като бизнесът трябва да бъде по-конкурентен. Някои области, които трябва да бъдат взети предвид, са: сивата икономика, укрепването на върховенството на закона, подкрепата за професионалното образование и обучението през целия живот, класифицирането на разходите за електроенергия, високата цена за свидетелства за съответствие с международните стандарти, подпомагането на бизнеса в цифровизацията и работата в мрежа, създаването на бизнес планове и тяхното реализиране са посочени като пречка, насърчаване на партньорства с търговски банки в Косово, създаване на така нареченото обслужване " на едно гише" за премахване на институционалната бюрокрация, координация на дейностите с икономическа дипломация, достъп по-скоро до хоризонтално, а не вертикално равнище при разпределението на субсидиите, определяне на ролята и отговорността според компетенциите на министерствата по икономически области.</p>

Слабости	<p style="text-align: center;">Безработица</p> <p>Безработицата в Косово продължава да е висока. Може да се каже, че този фактор е много важен за настоящото положение на националната икономика. По отношение на икономическото развитие в Косово, ние сме свидетели, че няма подходящо развитие, което да накара гражданите му да бъдат наети тук, но винаги имат намерения да се изселват. Настоящите политики не дават предпоставки за растеж на нашата икономика. Икономиката на Косово не може да расте чрез приходите от митницата на Косово, но икономиката расте, като прави дългосрочни проекти, като отваря фабрики в малкия, средния и семейния бизнес. За да направим радикален скок в намаляването на безработицата, ние сме наясно, че икономическият растеж от 4,3 на сто не е достатъчно увеличение, което би осигурило радикална стъпка към намаляване на безработицата, но положителната страна е, че всяка година растем по-бързо и по-икономично на Балканите. Трябва да запазим тази тенденция, за да намалим постепенно безработицата.</p> <p style="text-align: center;">Бедност</p> <p>Бедността е проблем, представен навсякъде по света, така че е важна тема за изследване и обсъждане. Доста е трудно да се подходи в дълбочина към бедността и да се идентифицират методите, които страните са използвали в миналото, за да я премахнат или избегнат. Дори развитите страни са изправени пред бедност, но имат методи, които помагат за облекчаване и премахване на последствията от бедността. Голямото присъствие на бедността в Косово е основна причина за изследвания върху този проблем. Проблемът става още по-голям, защото възможностите на икономическата система да осигури нормален живот на голяма част от населението в Косово все още са въпрос от човешки и интелектуален интерес. Гладът е най-крайната проява на човешката бедност и загуба. Това е нарушение на основните права на човека. В допълнение, гладът е сред първите рискове за здравето, което причинява многократна смърт всяка година поради малария, ХИВ / СПИН, туберкулоза и много други комбинирани случаи. В Косово, според данните, предоставени от Световната банка, около 18% от населението живее в крайна бедност, средно по-малко от 1 долар на ден за всяко семейство или домакинство. Също така, според Агенцията за статистика на Косово, 45% от населението на Косово живее в бедност, като около 18% живеят в опасна бедност. Те също така твърдят, че без помощта на членове на семейството, които осигуряват доходи от диаспората, това положение би било много по-лошо. Бедността се е увеличила повече в селските райони и варира в различните региони в Косово. Географски, 60% от хората, живеещи в бедност, живеят в три основни региона: Митровица, Прищина и Призрен. Тези данни са получени от докладите на ООН и Световната банка. Според Министерството на здравеопазването, труда и благосъстоянието (2007 г.), населението на развитите страни, които също живеят под прага на бедност, е близо 16%, което не е далеч от това, пред което сме изправени. Някои от основните причини за глад включват нарастване на населението, повишаване на цените на храните, небалансирана консумация на храна, липса на дъжд и наличие на неблагоприятни метеорологични условия и липса на човешки права. От друга страна, ефектите от глада включват многобройни увреждания на здравето, намалено развитие на органите или ненормално развитие на децата, зрителни проблеми и много други заболявания, а в някои случаи дори и смърт. Като цяло този проблем е широко разпространен в целия свят и нашата цел е първо да започнем да прилагаме успешни начини за решаване на този проблем в Косово. Някои от начините, по които можем да се противопоставим на този проблем, включват дарения на НПО, дарения за храна на бедни общности, повишаване на осведомеността на обществеността и провеждане на обществени дискусии и накрая, обучение на хората и компаниите за избягване на изхвърляне на излишна храна и начини за даряване на излишни материали.</p>
----------	---

Weaknesses	<p style="text-align: center;">Образование</p> <p>Качеството на образованието в Косово е много ниско. Това се дължи на: липса на междуведомствена, правителствена координация по въпросите на образованието; гражданите не са информирани за своите права и задължения за осигуряване на качествено образование; липса на мониторинг на прилагането на законодателството на всички нива на образователната система и на хармонизирането на първичното и вторичното законодателство в областта на образованието; незачитането от страна на правителството към приоритетите на Националната стратегия за развитие; малък бюджет за образование; погрешни тълкувания на съществуващото законодателство относно отговорностите и компетенциите на различните участници по отношение на качеството на образованието; училищното ръководство е неквалифицирано за длъжността директор в съответствие с изискванията на KESP; необучени учители за преподаване според новата програма и неправилно функциониране на системата за лицензиране и заплащане на учители според резултатите; липса на курсове по политическо образование, етика и политики на пазара на труда; липса на осведоменост на всички страни за образованието като обществена отговорност.</p>
	<p style="text-align: center;">Търговски баланс</p> <p>Търговският баланс остава отрицателен през годините. Официалният документ за търговската политика на Косово, приет от правителството на Република Косово през 2009 г., беше насочен към постигане на следните ключови цели: По-нататъшна либерализация на търговията според подробен план; Изграждане на институционален капацитет, заедно с укрепване на координационната структура с частния сектор. По отношение на търговските споразумения Косово беше принудено да стане част от споразумението СЕФТА, което беше подписано през 2006 г. от UNMIK от името на Косово, но влезе в сила на 1 май 2007 г. Заслужава да се отбележи, че оттогава Косово се е възползвало от това споразумение нито институционално, нито икономически. Освен това, Косово не е третирано еднакво от повечето страни от СЕФТА. Косово е изправено пред нарастващ търговски дефицит със страните от СЕФТА, особено за търговията със стоки. Фактът, че Косово има най-ниското ниво на износ в региона, е ясен знак за трудностите в конкретните търговски бариери, с които косовските компании все още се сблъскват в СЕФТА, особено със Сърбия и Босна и Херцеговина, но доста често и с Албания и Македония. Косово договори от свое име Споразумение за стабилизиране и асоцииране (ССА) със страните от ЕС, което вече има три години на изпълнение. За разлика от СЕФТА, ССА донесе първите резултати, особено в търговския аспект, където не само вносът, но и износът се увеличи значително, допринасяйки за диверсификацията на търговския обмен на 470 нови селскостопански продукти. Въпреки че все още има предизвикателства, ССА доведе до резултати и остава обещаващо в бъдеще. Освен това, по отношение на търговските споразумения в момента Косово преговаря търговско споразумение с Обединеното кралство и възнамерява да започне преговори в близко бъдеще и със страните от ЕАСТ. Косово също е бенефициент на автономната система за преференции за търговия от: САЩ; Норвегия; Япония; Швейцария, а също и ЕС. Кандидатстването в СТО остава близка цел. По отношение на правната рамка за регулиране на външната търговия и вътрешния пазар, в момента са в сила следните закони: Закон за услугите; Закон за антидъмпинговите и балансиращи мерки и Закон за предпазни мерки при внос. Всички закони са почти в съответствие с международната практика и имат административни инструкции в тях. Също така, Законът за външната търговия и Законът за вътрешната търговия в момента са в процес на изменение. И не на последно място, Министерството на търговията и индустрията продължава да има много надеждно сътрудничество с частния сектор чрез този механизми като: Национален съвет за икономическо развитие, Национален комитет за улесняване на търговията и работна подгрупа за селското стопанство, промишлеността и услугите, където бизнесът непрекъснато се консултира и адресира проблемите, с които се сблъсква.</p>

Opportunities	<p style="text-align: center;">Преки чуждестранни инвестиции</p> <p>Този фактор е един от обещаващите, а също и възможност за икономиката на Косово. Въпреки това, качеството на преките чуждестранни инвестиции е проблем, когато казваме, че качеството им няма подходящ измерител, но може бъде онагледено с добавената стойност в икономиката. Косово има много малко инвестиции, които създадоха добавена стойност в икономиката. Най-доброто насърчаване на инвестициите е когато условията в Косово се подобрят, когато има достатъчно електроенергия, когато премахнем бюрокрацията, когато нямаме проблем с разрешенията за строеж и с различни лицензи, когато намалим корупцията, когато увеличим работата на съдебната система при работа с имуществени въпроси. Ако има увеличение на равнището на ПЧИ в Косово, това би довело до подобряване на общия икономически климат с увеличена заетост, увеличени доходи и потребление, увеличен износ и подобрен платежен баланс.</p> <p style="text-align: center;">Селско стопанство</p> <p>Селскостопанският сектор създава 12% от БВП на Косово. В момента той заема 5% от общата заетост и е основният източник на доходи и заетост в селските райони. Разходите за храна представляват около 64% от разходите на домакинствата, като се разделят на хляб и зърнени храни (19%), мляко, сирене и яйца (17%), месо (15%) и зеленчуци (13%). Селскостопанският внос превъзхожда значително селскостопанския износ. Косово има сравнителни предимства в полските култури, овощните градини и градинарството, както и в животновъдството. Въпреки че те имат висок потенциал за производство и печалба, фермерите продължават да произвеждат нискодобивни култури, като зърнените, от съображения за безопасност на храните. Селскостопанският сектор се разглежда като един от секторите с голям потенциал в Косово, който може да помогне за икономическото развитие на страната. Експертите в косовската икономика и селскостопанска политика казват, че инвестирането в сектора ще даде възможност на страната да расте по-бързо. Според тях косовските институции трябва да създадат стимули за насърчаване на стопанисването на неизползвана земя, както и да осигурят съоръжения, които да намалят производствените разходи. В ръководната програма се отдава особено значение на развитието на селското стопанство. В нея се определя, че „правителството ще бъде силно ангажирано да насърчава продуктовата верига, от първичното селскостопанско производство, до преработката, съхранението и пускането на пазара на селскостопански продукти, както и стимулите за кредитиране и субсидиране и подобряването на публичната инфраструктура.“</p>
Threats	<p style="text-align: center;">Въглероден диоксид</p> <p>Атмосферните концентрации на въглероден диоксид и други парникови газове са достигнали най-високите нива. Парниковите газове са основната заплаха не само за Косово, но и за целия свят. Емисиите им се увеличават всяка година поради увеличаването на използването на въглища, нефтопродукти и други материали, които го причиняват. Ако емисиите на парникови газове имат тази тенденция, влиянието им върху населението, икономиката и планетата ще бъде катастрофално. Най-добрият начин да се предотврати това е да се намали използването на материали и технологии, които биха причинили емисии на CO₂.</p>

Източник: авторът

ГЛАВА ЧЕТВЪРТА

Заклучения и препоръки

От анализите, разработени в трета глава, виждаме, че ПЧИ имат положителен знак, както и бедността, образованието, въглеродния диоксид и селското стопанство, докато безработицата, бизнеса и търговският баланс имат отрицателен знак на връзката с икономическия растеж. Променливите, които не са получили резултат според прогнозите, са бедността, бизнесът, въглеродният диоксид и търговският баланс. Обяснението защо бизнес климатът има отрицателен знак е: класирането на Косово през годините се промени от класиране в страни, които се оказват числено като най-ниски. Докато при отрицателния знак на търговския баланс причината е, защото Косово има отрицателен търговски баланс, т.е. търговският баланс е в дефицит.

По-долу са някои препоръки какво трябва да се направи в Косово за привличане на качествени ПЧИ:

1. **Да отворим пазара и да позволим притока на ПЧИ.** Това може да се постигне чрез намаляване на забраната за ПЧИ. Трябва да се осигурят благоприятни условия за всички фирми, вътрешни и чуждестранни, включително: лекота на бизнес, достъп до внос и износ, гъвкави пазари на труда и защита на интелектуалната собственост.

2. **Създаване на Агенция за насърчаване на инвестициите (АНИ).** Тази агенция ще насочва правилните чуждестранни инвеститори и след това ще стане мост между тях и местната икономика. Тази агенция може да действа и като отговор на исканията на инвеститорите от приемащата държава. Тя би действала и като катализатор за местната икономика за осигуряване на подходяща инфраструктура, квалифицирани работници, инженери, мениджъри и т.н. Тя също така трябва да се занимава с постинвестиционни дела, за да поддържа всичко по-горе и да привлича повече инвестиции в страната.

3. **Обмисляне на дейностите и / или секторите, които трябва да бъдат целеви.** Не всички развиващи се икономики имат еднакви цели за формата и начина на икономическо развитие. Има много фактори предопределят върху какво трябва да се съсредоточи

икономиката. Косово трябва да бъде заинтересовано да осигурява инвестиции, които увеличават заетостта и допринасят за повишаване на човешките ресурси и знания.

4. **Инфраструктура.** Всеки инвеститор трябва да има лесен достъп до пътища, пристанища и летища. Също така, трябва да има продължителен и непрекъснат достъп до електричество, комунални услуги, сгради и компетентна работна сила.

5. **Укрепване на връзката между ПЧИ и местната икономика.** На чуждестранните фирми трябва да могат да засилят конкуренцията с местните фирми, като последните трябва да бъдат задължени да увеличат своята креативност в лицето на пазарните сили, а от друга страна, чуждестранните фирми трябва да съдействат за установяването на производствени линии, финансиране, подпомагане на контрола на качеството и подпомагане за въвеждането им на чужди пазари.

6. **Мобилност на работната сила.** Вътрешните фирми, създадени и / или ръководени от мениджъри, които са започнали работа в международни фирми, са по-успешни и продуктивни от другите. Мениджърите на местни фирми биха получили познания в технологиите и формите на маркетинг, ако имат практика в международни фирми. По този начин движението на работници от международни към местни фирми би помогнало за разпространението на знания и умения.

7. **Насърчаване на новите преки чуждестранни инвеститори.** Чуждестранните фирми, които никога не са се занимавали с вътрешния пазар, са по-склонни да участват в местната икономика, отколкото тези, които вече са налице.

8. **Насърчаване на преките чуждестранни инвестиции от диаспората.** Тъй като в Косово има голям брой хора, които живеят и работят в европейски страни и извън ЕС, вероятно хората, които имат фирми, ще разширят мрежата до Косово, както и тези, които нямат фирми, но имат финансови възможности да започнат нещо ново в Косово.

9. **Осигуряване на достъп до кредит.** Препоръчително е приемащата държава да има добре развита финансова система, за да е по-лесно за чуждестранните фирми да получат заеми за по-нататъшно развитие на капацитета. Косово няма развит вторичен финансов пазар, така че той не съществува. Първичният пазар, от своя страна, е много слабо развит. Ако създателите на политики се концентрират върху създаването на

вторичен финансов пазар в Косово, това би помогнало на местните фирми в две отношения: едното е, че чуждестранните фирми биха инвестирали в местни фирми, а другото е, че местните фирми ще се възползват от инвестиции, направени от чуждестранни фирми в Косово; симбиотична връзка.

10. Липса на дискриминация. Международните фирми, които са най-печеливши за страната, трябва да бъдат приети за инвестиции в страната, независимо от националността им. Друго, което трябва да се има предвид, е, че законът трябва да стане по-действащ, за да намали нивото на корупция при инвестиции в страната, тъй като това е основният проблем с привличането на инвестиции в Косово.

11. Време. След като се поставят целите и приоритетите, се очакват инвестиции. Инвестициите идват на вълни. Техният принос за икономиката може да се види след няколко години, в зависимост от това каква е инвестицията. Така че, има нужда от търпение, за да се получат ползите, като ако нетърпението надделее и политиките да се променят, това може да доведе до намаляване на ползата за приемащата страна.

Списъкът с препоръки за намаляване на безработицата включва политики относно:

1. Използване на трудово-интензивни технологии. Както организираните, така и неорганизираните сектори трябва да използват трудоемки технологии, за да се създадат достатъчно възможности за заетост както в селските, така и в градските сектори на икономиката. Спадът на еластичността на растежа на продукцията се дължи главно на нарастващата тенденция на интензивността на капитала в организирания индустриален сектор, както и в селското стопанство. Увеличаването на механизацията на селското стопанство в различните страни намалява адаптивността на заетостта към увеличаване на селскостопанското производство. Следователно, за да се увеличи интензивността на труда, следва да се предприемат подходящи парични и фискални мерки, които да възпрепятстват използването на капиталоемки технологии. Използването, обаче, на трудоемки техники с по-ниска производителност на работниците в промишлеността и селското стопанство може да намали ръста на продукцията. По този начин също може да има компромиси между заетостта и растежа на производството. Според нас, поради сериозността на проблема с безработицата, увеличаването на продуктите трябва да се жертва с цел повече заетост.

2. Второ, важна причина за бавния растеж на заетостта в селскостопанския и селския сектор е **липсата на инвестиции или формиране на капитал** в селското стопанство. Инвестициите в публичния и частния сектор в селското стопанство намаляват от началото на 90-те години. От особено значение от гледна точка на създаването на заетост са инвестициите в напояване, селски пътища, проекти за борба с наводнения, производство на енергия и друга инфраструктура. Трябва да се отбележи, че инвестициите създават не само пряка заетост, но също така имат мултиплициращ ефект, който работи чрез връзки назад и напред по веригата. Съобщението на правителството да предостави повече заеми на земеделските производители с по-ниски от пазарните лихви от търговските банки също ще гарантира, че малките и средните земеделски стопани ще могат да купуват торове и други суровини с по-висока производителност и да организират напояването си. Но голям брой хора, занимаващи се със земеделие и свързани с тях дейности, не са наети продуктивно. Всъщност има широко разпространение на безработицата и скрита безработица. Икономическите реформи в голяма степен са negliжирали селското стопанство, което все още не получава достатъчен кредит от търговските банки. Не е чудно, че има спад в инвестициите или формирането на капитал в селското стопанство както от частния, така и от публичния сектор. Това е важна причина, поради която възможностите за заетост в селското стопанство не са се увеличили много, което от своя страна води до увеличаване на безработицата в селските райони.

3. **Намаляване на географска мобилност на труда.** Много хора имат необходимите умения за намиране на нова работа, но фактори като високите цени на жилищата, семейство и общество, регионалните промени в цената на живот затрудняват и понякога правят невъзможна промяната в мястото, за да се намери нова работа. Много икономисти посочват постоянно ниското ниво на строителство на нови жилища като основен фактор, затрудняващ мобилността на работната сила и шансовете за намиране на нова работа.

4. **Помощи и данъчни реформи.** За някои икономисти политика, която намалява реалната стойност на социалните помощи, може да увеличи стимула за безработните да работят. Но рядко основната причина някой да остане без работа е перспективата да се получат средства по линия на социалното подпомагане. Целевите мерки за подобряване на

стимулите на хората могат да включват обвързване на социалните помощи с участието в програми за трудов стаж или по-ниски пределни данъчни ставки за хората с ниски доходи.

5. Увеличаване на съвкупното търсене.

- Основен стимул на кейнсианската теория може е увеличаването на държавните инвестиции или по-ниските данъци, за да се увеличат приходите. С увеличените приходи има по-добри възможности за развитие на фирмите, тъй като ще трябва да наемат повече работници, за да продължат да работят.

- Много от развиващите се страни, като Косово, използват фискални политики за създаване на нови работни места. Повечето от тези страни разработват предимно строителни програми, тъй като те изискват по-голям брой работници.

- По-високите разходи за инфраструктурни проекти водят до положителен ефект от умножаването на производството, доходите и заетостта.

6. Субсидии за заетост и / или намаляване на данъците за заетост. Една от формите за намаляване на безработицата е, ако правителството предостави субсидии на компаниите, които наемат повече работници, така че те да могат по-лесно да плащат на работниците и по този начин да не се колебаят при наемането на нови работници. Също така правителството може да намали данъците върху фирмите, които наемат голям брой работници, например, може да има намаляване на данъка върху дохода и / или намаляване на осигурителните вноски.

Въз основа на резултатите и заключенията се дават следните препоръки за намаляване на бедността:

1. Трябва да се прилагат **политики, водещи до бърз и устойчив икономически растеж** в области като здравеопазването и образованието, позволяващи на бедните да участват в растежа. Проучванията показват, че 10-% увеличение на доходите в една държава намалява бедността с 20-30 %.

2. **Подобряване на управлението на природните ресурси.** Косово със своя релеф ни кара да осъзнаем, че селското стопанство трябва да играе основна роля в неговото развитие. Поради това е необходимо да има по-добро управление в селските райони и да се инвестира в инструменти, така че фермерите да имат възможност да обработват земята и да наемат други хора, живеещи в селските райони. Така че програмите в селското стопанство трябва да бъдат финансирани и реализирани.

3. За да се облекчи бедността, държавата трябва да разработи и **политики за по-голямо участие в търговията**. Създаването на икономически климат, който ще увеличи износа и по този начин ще увеличи търсенето в страната, би довело до по-голяма заетост и следователно до намаляване на бедността. Много страни като Индонезия, Бразилия и Бостън са намалили бедността чрез този подход.

4. **Създаване на по-добри програми за подкрепа** за онези хора, които не могат да работят или да се издържат. В Косово тези програми вече съществуват, но не са пълноценни, тъй като подкрепата е само финансова и е ниска за задоволяване нуждите на гражданите.

По-долу са изброени някои начини за подобряване на образованието в Косово:

1. **Програма за училищен обяд**. Доказано е, че децата, които не са яли, имат по-ниска способност да учат и разбират учителите. Световната програма за храна през 2009 г. направи проучване и установи, че около 60 милиона деца в училище са гладни всеки ден. Осигуряването на храна по време на училищните часове ще редуцира гладните деца, така че концентрацията ще се увеличи, отбелязвайки най-добрите им възможности в математиката и увеличавайки на посещаемостта в училище.

2. **Образование за родители**. Децата, в повечето случаи, са подкрепяни от родителите при започване и продължаване на училище. Тъй като степента на неграмотност и оттегляне от училище в Косово е висока, възрастните нямат съзнанието да настояват и подкрепят децата си за записване в училище при същата липса на осведоменост за подобряване на стандарта на живот на детето. За да се реши проблемът, трябва да се разработят програми, които да информират родителите за важността на образованието.

3. **Нов модел на образование**. Концентрирането върху резултатите от изпитите не кара децата и учениците наистина да научат нещо, което ще бъде необходимо в живота. Това е стара форма на мислене. Образованието в Косово трябва да се фокусира предимно върху критично мислене, лидерство, работа в екип, финансова грамотност, здравни и административни умения. Те също трябва да научат повече за това как могат да постигнат мечтите си и да се научат на предприемачество, за да отворят колкото се може повече бизнеси и да подобрят икономиката като цяло. Това отклонение от стандартизираната

форма на обучение ще подготви учениците да имат положително въздействие върху социалното и икономическото благополучие.

2. **По-добри ресурси за учителите и децата.** Това означава училищната инфраструктура да бъде по-добра и по-дигитализирана. Използването на компютри за разработване на уроци би създадо по-добра атмосфера в училището и децата ще имат по-добро преживяване. За учители на възраст трябва да се осигури обучение по компютърна грамотност.

Следните мерки се препоръчват за намаляване на парниковите газове в Косово:

- увеличаване на използването на възобновяеми енергийни източници,
- намаляване на използването на въглища за енергия,
- Замяна на стари автомобили с нови,
- Използване на обществен транспорт и насърчаване на устойчив транспорт с по-малко автомобилен трафик,
- Използване на технологии за улавяне на CO₂ в промишлените производствени процеси,
- Контролирайте употребата на продукти, които разреждат добавката с озон.
- Намаляване на изгорелите площи по категории земя,
- По-ефективно управление на животински тор,
- Контролирано използване на торове.
- Подобряване на управлението на отпадъците чрез тяхното рециклиране, разделяне и третиране,
- Подобряване на управлението на отпадните води чрез пречистване,
- Намаляване на незаконната сеч и запазване на използването на земята по категории.

Въпреки че Косово е една от страните, които имаха бързо и забележимо подобрене на бизнес климата, все още има място за оптимизиране. Ето четири начина за подобряване на бизнес климата:

1. Улесняване на достъпа до официалния частен сектор и привличане на преки чуждестранни инвестиции
2. Укрепване на антикорупционните институции
3. Укрепване на процесите за възлагане на обществени поръчки
4. Установяване на мерки за борба с незаконните финансови потоци

Някои други стратегии, които могат да увеличат износа и да намалят вноса са:

- Сключване на споразумения за преки чуждестранни инвестиции в Косово и при условие за използването на производителния фактор само от нашата страна.
- Споразумения за максимизиране на печалбите на чуждестранните фирми в страната, изразходвани за потребление и реинвестиране.

Съществуват редица политики, които могат да се използват за подобряване на търговския баланс. Някои от тях се съсредоточават върху предлагането, а някои - върху търсенето. Тук могат да бъдат споменати:

- Подобряване на резултатите от търговията в дългосрочен и краткосрочен план
- Политики за намаляване на разходите - контрол на търсенето и ограничението на разходите за внос
- Промяна на политиката на разходите - промяна на вносни и експортни цени, така че търсенето да се съсредоточи върху покупките на местни продукти
- Подобряване на ефективността на офертите - увеличаване на конкуренцията
- Повишаване на макроикономическата стабилност - увеличаване на вътрешната производителност и капацитета за износ.

Следните точки се препоръчват за селското стопанство:

1. Подобряване на здравето на почвата: Аграрните университети, аналитичните предприятия, химическите предприятия, държавните земеделски отдели и сдруженията на земеделските производители трябва да се стремят да разширят производствения потенциал на почвата чрез синхронно внимание към нейните физични, химични (макро и

микроелементи) и биологични характеристики. Зоните за сухо земеделие искат специално внимание.

2. Добавяне и управление на водоснабдяването за напояване: Водата може да бъде обществено значим и социален ресурс вместо лична собственост. Приватизацията на нейното разпространение е изпълнена с рискове и ще доведе до водни войни в местните общности. Трябва да се наложи подобро осигуряване чрез добив на прясна вода в дома и презареждане. Освен това трябва да се разработи обсъждана и широко приета стратегия за напояване на територията на цялата страна. Управлението на търсенето чрез подобрени практики за напояване, заедно с механичното устройство и капковото напояване, би трябвало да получи основно внимание. Трябва да се инициира движение за напояване и да се разработят правила за използването на подземните води и за възпрепятстване на замърсяването. Съвместната употреба на обработен дъжд, реки, суша, океан и отпадъчни продукти трябва да се превърне в норма.

3. Кредит и застраховане: Кредитната реформа е основната предпоставка за увеличаването на производителността на малките ферми. Разликата между лихвените проценти за депозит и заем е висока в Косово по международни стандарти. Необходимо е да се повиши потенциала на системата за доставка на пари чрез доминиране на всяка транзакция и рискови цени. От страна на правителството защитата на посевите също би трябвало да бъде значително подобрена, поради скоростта и начинът, по който работи методът за възстановяване и изплащане на дългове. Имайки предвид намаляването на печалбата от селското стопанство, както и загрижеността на земеделските производители, правителството трябва да помисли за предоставяне на подкрепа на сектора чрез намаляване на лихвения процент по заемите за посеви. Преструктурирането на заеми за фермери не е достатъчно в случай на последователни природни бедствия. Централните асоциирани държавни правителства трябва да започнат създаването на Фонд за селскостопански риск, който да предоставя помощ на земеделските стопани в случай на многогодишни засушавания, засегнати от наводнения райони и тежко заразяване с вредители.

4. Технология: Учените в селското стопанство трябва да показват резултатите от най-новите сортове и технологии по отношение на печалбите на единица площ, а не

просто като доходност на единица площ. Към настоящия момент, е необходимо да се свърже степента на ориентацията на селскостопанската система, включваа интегрирани системи за производство на плацентарни бозайници, с анализа и използването на ресурсите. Трябва да има правилно съответствие между производствените технологии и технологиите след прибиране на реколтата. Технологичната въоръженост след прибиране на реколтата трябва да бъде съпричастна. Освен това, демонстрациите от лаборатория до земя трябва да включват и технологии след прибиране на реколтата. Увеличаването на стойността на биомасата може да улесни междуременно формирането на работни места в нефермерния сектор.

5. **Пазар:** В края на краищата, това е единствената възможност за сигурна и антагонистична продажба, която ще провери икономическата жизнеспособност на селското стопанство като дълготрайност и начин на живот. Пазарната реформа трябва да започне с производството, така че всяка връзка в рамките на търговската верига отглеждане - потребление да получава правилно и навременно внимание.

6. **Стратегия за регионална диференциация:** При големите разлики в агроклиматичните и икономическите условия в цялата страна, не може да има една стратегия за растеж на селското стопанство, която да се следва навсякъде.

ПУБЛИКАЦИИ

№	Дата на публикуване	Място	Автор	Заглавие	Списание	Том	Брой	Страници	ISSN
1	Септември 2018	Graz, Austria	Erblina Pira	Identifying factors that affect productivity at work	Balkan Journal of Interdisciplinary Research	4	2	93-98	2411-9725
2	Юни 2019	Skopje, North Macedonia	Erblina Pira	Professional marketing services for businesses that offer the service	Knowledge International Journal	31	6	2041-2045	2545-4439
3	Декември 2019	Amman, Jordan	Erblina Pira	The role of banks in the Kosovo economy	International Journal of Sciences: Basic and Applied Research	48	6	200-205	2307-4531